

Novák Éva

Öregségről és egyéb nyavalyákról

*Öreg voltam és fiatal voltam olykor
Este ifjú, öreg reggeleken
Gyerek voltam, kortyoltam bánatokból
Vén voltam, bús és emléktelen
B. Brecht: A dolgok változása*

Sejtelmem sincs (de sejtésekből nem élnék meg úgysem), hogyan tokolodhat ide, egy öregségről tervezett írás elejére egy bolgár film Levél Amerikába címmel. A történet röviden annyi, hogy egy fiatal bolgár férfi Amerikában él, gyermekkori barátját baleset éri, kómában fekszik, és ő azon töpreng, mivel segíthetne rajta. Elindul hát barátja szülőfaluja felé, töprengése eredményeként, felkutatni kedvenc dalát, hogy elénekelhesse neki. Végigjár egy utat, vagy több utat, adódik számtalan találkozási úton járó emberekkel, célba ér, megtanulja egy öregasszonytól a dalt, amelynek fordítása nagyjából a következő, bár hatása a dallam nélkül kétségtelenül gyengébb:

*Átkozott fiatalság, átkozott fiatalság,
Elfolyik, mint a víz, anyám,
Elfolyik, mint a víz, anyám,
Leselkedik az öregség, leselkedik az öregség,
Mint az árnyék, anyám,
Mint az árnyék, anyám.*

A filmbéli dalt hallgatva ugyanolyan mélységes szomorúság ereszkedett rám, mint amikor egy régi könyvben ónémet rajzot láttam az emberi életről, aprólékosan kidolgozottat, születésétől haláláig. Hasonló volt a rajz az emberi törzsféjlődést bemutató illusztrációkhoz, a hajlott ősember egyenesedik, egyenesedik, aztán lám, itt áll előttünk

a deli atléták prototípusa, az egyes hátú, sziklaszilárdan két lábbal a földön álló mai ember. A rajz vége más, az utóbbinál a csúcson hagyják abba, az előzőnél pedig a kicsi, tőpörödött újszülöttről a különböző életszakaszokon át eljuthatsz a kicsi, tőpörödött öregember-figuráig. Ez az emberi élet íve, fejlődéstörténete, az önmaga farkába harapó álnok kígyó.

Slawomir Mrozek így fogalmaz: „Eljutni a legmesszebbre, ameddig csak lehet, az ifjúkor álma és a felnőttkor kiváltsága. De az öregkor mértani alakzata, mint kiderül, a kör. Megy az ember, megy, mendégél, és ha elég sokáig megy, eljut ugyanoda, ahonnan elindult.” Ilyenkor villámgyorsan kapjunk a bölcsességek könyvéhez, keressünk olyan idézeteket, amelyek szerint ne szomorkodjunk azon, amin változtatni nem tudunk.

Gyerekkoromban látszott a szemközti házban lakó madárson-tú néni, akinek az utcában lakók felváltva vittek vasárnaponként ebédet, hogy mennyivel kiszolgáltatottabb mindenki másnál, egy öreg ember, akitől már senki nem vár semmit, némi könyörületre számíthat csupán, mi másra? Másoktól függőnek tűntek, mégis megmagyarázhatatlanul titokzatosnak látszottak az öregek, varázslóknak, akik a megfelelő pillanatban lépnek majd elő, addig titkolt bűbajos

trükkökkel, hókuszpókuszokkal. Az alkalmazkodás és az alkalmazkodásra készítés nagymesterei ők. Agatha Christie kimondatta Poirot nyomozójával valamelyik történetében, hogy Istent, az öregeket és az időt nem lehet siettetni. Le kell lassulni hozzájuk, és ez bosszantó, kínos időpocsékolás. Ahogyan persze alkalmazkodnak ők is, a sietést leszámítva, az ambivalencia állandó jelenlétével viselkedésükben, a hatalom elvesztését kompenzálva addig nem gyakorolt kedvességgel esetleg. Fiatal korukban sikerrel sikertelenül palástolt igazi énjük, amit akkoriban finomítottak, visszafogtak, mégis egyre több helyen villan ki a színlelés foszladozó mezéinek résein. Neves közgazdász mondta valamikor régen, felháborodást kiváltva, hogy az emberek mind kereskedők, hiszen mindig pontosan tudják, mit kell adniuk azért, amit kapni akarnak. Az öregek fizető nemei már nem megfelelőek semmilyen üzlethez, értéküket veszítették, emberektől elvadult gyűjtőknek valók.

Egy néprajzos gyűjtőnek parasztnénike mesélte kegyetlen ultrarealizmussal a mesét, miszerint a Jóisten a világ teremtésekor ötven évet adott az embernek, aki kevesellette ezt, de a számár, a kutya, a majom sokallotta a sajátját, tíztíz évet az embernek ajándékoztak. Ezért mondják azt – így a néni –, hogy az ember ötvenéves koráig ember, addig csinál mindent úgy, ahogy kell, de hatvanéves koráig már csak kapkod, siet számár módon, hogy látszatja legyen az életének, hatvanról hetvenig csak mindenbe beleugat, kutyaként, hetventől nyolcvanig mindent csak utánoz, színleli, hogy csinál valamit, akár a majom. Ennél kíméletlenebb általánosítást nehezen találnánk az öregségről.

„Kisöcsém, mondtam magam-

nak, kisöcsém, lám csak, de kutya-gumivá száradtál ebben a dicső életben. Hogy elmúlt szádról a füttyülés meg a sok kisöcsém meg a sok szép majálisi röhej... Másszál ki, kisöcsém, az évek degeszéből. Húzd ki a lábad. (...) A lét ajándékok és nem büntetések sorozata...” – írta Karácsony Benő. Az emberben állandó büntudat motoszkál, így nevelve depresszióist magából, el is hiheti, el is hitetheti magával, hogy a kevélység, fősvénység, irigység, torkosság, bujaság, harag és jó-ravaló restség ma már értelmezhetetlen listájáról elkövetett véges életében néhányat legalább, ha nem is mindet (láthatjuk, a felmentés kéznél van mindenütt), rászolgál tehát a büntetésre élete végső éveiben.

„A Sziszüphosz mítosza nem hagy kétséget afelől, hogy az ember élete nem áll másból, mint hogy egy követ görget fel egy hegy lábától, amikor visszagurul, kezdi megint. Öncsalás volna az élet értelmét máshol keresni, mint abban, hogy az maga a kő, ami csak a miénk, amiért mi felelünk” – írja Camus.

Az öregek leroskadnak a kőre, várakoznak. A fiatalok, akik szeretik őket (nem azokról a fiatalokról szól ez, akik nem), noszogatnák az öregeket, hogy keljenek fel, folytassák, veselkedjenek neki újra, vagy ők próbálják az öregek életét saját vállukra átemelni, egyik sem tűnik megfelelő megoldásnak, megoldások nincsenek, lehet, hogy nincs is mit megoldani.

„Az öregember elveszíti az örendelkezés jogának utolsó darabkáját is, az emberi jogok legfontosabbikát is: nem magafajtajúak ítélik meg” – búsongott Goethe.

Amikor (ha) színre lép majd egy gazdasági, politikai, etnikai érdekcsoportok nélküli, egységes világ-

szervezet, talán napirendre tűzik az öregekkel szembeni bánásmód megítélését is. Egységesítik, egyesítik különféle kultúrák megoldásait, egybeolvadhat az amerikaiak napos partokon fészkelő, pihenő öregtelepes életmódja, a keleti alternatívák végső megoldásaival, erdőbe, hegyre kikísérésével haláluk előtt az öregeknek, még talán ideig-óráig a civilizációtól elzárt törzsek tiszteletadásával is a vének előtt, fiatalok és öregek számára egyaránt optimális megoldást kínálva.

Számtalanul sokan vallották meg, hogy az öregség volt a legváratlanabb dolog az életükben. Nem láttam senkit hirtelen megöregedni (bár ellentmondhat ennek, hogy egyik napról a másikra jelentkező ráncaim dátummal ellátott nevet kapnak), az öregedés lassú, megfigyelhető folyamat. Olyasmi, mint ha egy lakatlan ház udvarát venné birtokba az élővilág, addig soha ott meg nem forduló élőlényekkel benépesítve, és beborítana mindent, egy nem túlságosan eredeti művészeti alkotást létrehozva.

Titkos kertté válunk, amelynek kapuját nem keresi senki, ha igen, túl későn talál rá.

A folyamat lassúsága nem óv meg olyanfajta meghökkenésektől, ami tárlókban kiállított gyermekkori iskolaszerekekkel, tankönyvekkel szembesüléskor érhet egy iskolamúzeumban.

A folyamat lassúsága nem óv meg semmitől, pedig az öregség a védekezés, az óvatosság taktikája, a szélsőségek, a váratlanságok, az újdonságok, az evidenciák kikerülésére irányuló védelmi taktika.

*Az öregek bólogatnak.
Halálszínüket megrepszti
egy hirtelen, viaszfehér mosoly.*

Carol Rumen: Civilizáció

Pár éve kérdezett rám egy doktor-nő, hogy anyámat hazavisszük-e a kórházból, vagy elfekvőbe rakják.

Aki még nem járt beteg öregek kórtermeiben, és nem hőkölt vissza a szagtól, aki még nem látott hátul nyitott hálóingben tétován kóválygót a folyosón, aki még nem látott takarót szünet nélkül morzsoló, göcsörtös ujjakat, aki még nem látott mások előtt tétovázás nélkül lemeztelenített, nemüktől megfosztott öregeket, az nem látott semmit. Aki nem nézett bele ezeknek az öregeknek a szemébe, sürgősen tegye meg. Érthető a félelem, hiszen megláthatjuk a szemükben saját, döntésre kényszerülő jelenünket, és későbbi magunkat, az öreget, akiről döntenek. Restellini való, de letagadhatatlan készletét érzünk, hogy karanténba zárjuk őket, el a szemünk elől, feledkezhessünk meg róluk, örökre.

És rohan a folyosón és könnyörög, hogy takarják be nagyapát,

És rohanunk és könnyörgünk, hogy takarják le nagyapát,

Takarják le nagyapát,

Mert nagyapa már a sáros úton ballag,

Mert nagyapa már túl sokat tud a jövőről,

Mert nagyapát le kell takarni,

LE KELL TAKARNI.

Szilágyi Domokos

Akit porig aláztak, a porba kell ahhoz lehajolni, és az idő ezt teszi, ha megöregszünk: porig aláz. Amíg a derekunk engedi, hajoljunk, rögtön elfelejthető példaként az utánunk következőknek.

Az öregasszony elmosnivaló edény, melyből az ételt megették,

arcára varjúsármny veti árnyát.

.....
Várakozása tükröz, az egész élet visszahúzódik belé,

*és eltűnik, elmúlik, eliramlik:
hömpölygő folyó, fölszáll belőle a gyerek ki-
áltása hozzá,
de akkorra ő már csak öreg fa a parton.*

Artur Lundkvist

Kétséges próbálkozásként győzködhetők-e az öregek, hogy nem is ott vannak, ahol, hogy nem is azt kellene érezniük, amit, nem a semmit kellene markolászniuk? Kicsikarható-e belőlük az életük értelme, ha nem találtak rá eddig erre az értelemre?

Előránthatunk-e vigasztaló példázatokat: teli a csőr értékekkel, nézd, mennyit gyűjtöttél össze! Semmit nem gyűjtöttem össze, reagál morózan egyikük, semmit sem látok. Aha, morogja meggyőződés nélkül a másik, csak hogy békén hagyjuk. Öregek vetélkedője: ki érzi úgy, hogy értelme volt az életének? Értelme volt-e szélnek nekidőlni, értelme volt-e csatákba indulni, nekivágni meneteléseknek, vakmerően lázadó kalandokba ugrani, megérte-e? Erdemes-e tisztességen, tisztességtelenségen rágódni, ha kiterítenek úgyis?

Az érzékszervek eltompulása, a fájdalmak szaporodása, növekedése, az agy lassulása, sorvadása, lágyulása, az erek keményedése, az emlékek elmosódása, a vágyakozás megszűnése elvezet a halál utáni egyre erősödő sóvárgáshoz. Amikor a sóvárgás mértéke meghaladja az élet még fellelhető kellemetességeinek, örömeinek élvezetét, akkor állunk-e készen a halálra? Ha kiveszik belőlünk a Nemes Nagy Ágnes megfogalmazta mohóság, élet-étvágy?

*Nem akarok meghalni, nem,
éveim bárhogy sokasodnak,
s keserűjén is a napoknak,
újabb napokra éhezem.*

Ragaszkodhatunk-e körömszakadtáig az élethez, áltathatjuk-e magunkat, mint gyermekkorunkban, hogy mi leszünk a kivételek, mi sosem halunk meg?

Megválaszthatjuk-e halálunk időpontját, kijelenthetjük-e, mikor elég? Milyen határokig rendelkezhetünk saját életünkkel?

*Amit szerettem, emlékeimben él,
Arcul köpöm az időt, mely átformált.*

W. B. Yeats

Élhetünk-e emlékeinket elveszítve, erőnket, szellemisségünket, ítélőképességünket, valahai egyéniségünket, színeinket elveszítve? Lehetünk-e annyira megátalkodottak, sorsukkal perelők öregén, hogy a szó átvitt és valódi értelmében letojjuk a világot, amelyhez már nem tartozunk?

Az öregség jelentheti azt is, hogy abbahagyható az adakozás, vagy éppen ellenkezőleg, többet és többet kell adni, de az egészséges adok-kapok kapcsolatoknak vége. A depresszió megfékezhetetlen járványként terjed az öregek között. Hajlamosak megfertőződni, akik aktív korokban szüntelen tevékenységeikkel leplezték a depresszióra való fogékonyságukat, a céltalanságot, mert az automatizmusok, ösztönös cselekvések, a hétköznapi szertartások ismétlődései nem hagytak időt a kérdésekre, ha meg is fogalmazódtak bizonytalanul. Közülük kerülnek ki az elszenvedett traumáikat folytonosan mutogatók, magyarázatként arra, miért nem jutottak magasabbra, előbbre, többre.

Amikor valaki csak a személyes traumáit, bajait, kínlódásait sorolja magának, másoknak, a környezetének, és keveselli, kicsinyelli mások szenvedéseit, akkor a mások életét lebecsülő önzésével ágyaz meg az

önsajnálataból sarjadzó depresszió-
nak, az életvégi álságos összegzés-
nek. Hallottam öregasszonyt irigy-
ségtől elfúló hangon beszélni vala-
kiról, aki az életét mesélte: csak
nem hiszi, hogy nehezebb élete
volt, mint nekem!

Ők azok, akik nem kaptak időt,
nem szántak elég időt a halárra:

*Köszönöm, amit látok,
A teremtett világot,
Hogy még a rossz sem céltalan,
Mindennek jelentése van.*

Vas István

Taníthatónak lenni a bölcsesség
kezdete, állítják a bölcsek. Bár
öregszem, még egyre tanulgatok én
– dalolja Plutarkhosz. Hányan ta-
nulnak, hányan dalolnak öregen?
Egy újságcikkben kilencvenegy
éves asszony mondja el a saját sza-
vaival az előbbi idézet lényegét,
többek között internetes tudására
sort kerítve.

Magyarországon a hatvan év fe-
letti korosztály egyforma nénik-bá-
csik szintelen masszája, beletartoz-
nak a hatvanévesek és szüleik is. A
Beatles, Rolling Stones zenéjén ne-
velkedettek élnek együtt a Karády
Katalin-, Jávor Pál-, Honthy Han-
na-kedvelőkkel, csak az egyik, ta-
lán leglényegtelenebb eltérést em-
lítve. A mai hatvanévesek Illés-,
Omega-, Metro-zenékre ringatóz-
tak, az 56-os eseményeket érezték,
a 68-asokat értették, az egykori ke-
let-európai hippiutánérzések figu-
ráiból, a szelíd vagy félvad lázadók-
ból átalakulhattak ultrakonzervatív
öltönyös, kosztümös törvénytiszte-
lőkké, csilivilí-mosolyú celebökké,
pengeajkú pénzemberekké, felgő-
zölt arcú örökifjakká, belapított or-
rú, alkoholista hajléktalanokká,
munkanélküli-segélyt számolgató
mélabúsakká. A mai hatvanévesek

a rendszerváltás előtt Trabant-,
Lada-, telek-, háztulajdonosként
kiszámíthatóan megtervezték tu-
lajdonaik minőségi cseréjét. A
rendszerváltás egy részüket meg-
fosztotta ennek a lehetőségétől is,
mások, élelmességük jutalmaként,
katapultálhattak az addigi bizton-
sági öves punnyadásból.

Az álmoktól megfosztottság kár-
pótlási jegyeiből nem jutott a mai
hatvan körülieknek. Bármilyenek
voltak az álmaik, nevetségesek,
kisztíluék, korlátoltak vagy korlá-
tozottak, számukra fontos álmok
voltak. Az álmodozókban, akik leg-
aktívabb éveiket a szocialista rend-
szerben élték, logikusan és gyak-
ran végzetesen nem fejlődhettek ki
a kapitalizmus sikeres embertípu-
sának legfontosabb karakterjegyei
az elvárt tömeges méretekben. Ma-
radtak az álmok emlékei.

Az öregség nem korfüggő. Az
öregség kétségbeesés-függő, akkor
következik be, ha egyre gyakoribb
a külső-belső tükör előtti kétség-
beesett, vidámparki hullámvasút
szerelvényén felhangzó sikolyhoz
hasonló rémület: ki művelte ezt
velem?

Az öregség visszavonhatatlan te-
hetetlensége Szabó Vladimír grafi-
káján: tóparton vénséges vén em-
berpár nézi víz alatt lebegő fiatal-
kori önmagát, a felszínen sodródó
papírhajó.

Az öregség akkor következik be,
ha a felkiáltójelek elszaporodnak, a
kérdőjelek fogyatkoznak, a fosztó-
képzők tömeggé képeződnek. Az
öregség akkor következik be, ha hi-
ányok fojtogatnak. Az öregség ak-
kor következik be, ha az elképzelt
élet meg nem valósulásáért máso-
kat okolva felelősöket keresünk,
büntetni akarunk, mert úgy érez-
zük, bennünket is büntetett az
élet. Az öregség akkor következik

be, ha nincs már más íz, mint a megkeseredés, megsavanyosodás ízei a nyelvünkön és körülöttünk.

„Az ember akkor öregszik meg, ha mosolyog azon, amin valaha sírt, és nevet azon, amiért valamikor a fogát csikorgatta. Az ember akkor öregszik meg, vagy attól öregszik meg?” – kérdezi Móra Ferenc.

Gyermekkorom öregasszonyai, öregemberei élénken érdeklődtek környezetük hírei után, az utca, háztömb, falu, városrész napi pletykái elég gondolkodnivalót nyújtottak a mindennapokban, megérthető, feldolgozható információk voltak. Az információs rendszerek felfoghatatlan híreket árasztanak ma, kivédhetetlen bőségben, a mai öregek tömegeit bezárkózásra készítette. Olyanfajta kitekintési vágy veszik ki belőlük, mint a szemközti ház öregasszonyából, aki az utcára elegánsan felöltözve, kisminkelve lép ki, az erkélyére viszont úgy hajol ki néha, félmeztelenül, súlyos melleit közszemlére téve, mintha attól, hogy nem vesz róla tudomást, nem is létezne a kinti világ.

A többnyire már inkább dédunokák, unokák, mint gyerekek nemzedékének okosgépes öszvéryelve restelkedésre készíthetne szülőket, nagyszülőket, dédszülőket, ha nem volna szembetűnő értetlenségük a közelmúlt nyelvét hallgatva. Meglepő-e, hogy nem fontos egy nemzedéknek, milyen volt szüleik, nagyszüleik nemzedékének élete? Ha a ma idősebbjeinek oszlopos tagjaként nyilatkozunk, rendszerint azt állítjuk váltig, hogy mi még figyeltünk az előttünk masírozókra, tötymörgőkre, vakarózókra, pattogókra. Nem kellett szótárznunk a meséiket, nem ásítottunk át unottan részleteket, nem gon-

doltuk úgy, hogy semmi újat, figyelemre méltót nem tudnak nyújtani nekünk. Erényünk-e ma ez? Maradt-e energiánk ugyanakkora intenzitással figyelni az utánunk következőkre?

Jozsif Brodskij írja, hogy „a múlt felidézésével próbálkozni olyan, mintha a létezés jelentését akarnánk megragadni. Mindkettőtől kosárlabdát markolászó kisbábnak érzi magát az ember, folyton lecsúszik róla a tenyere.”

A büntudat visszasompolygott cigarettaszünetéről, nyújtózik egyet, itt van megint. Nem a költő Nagy László riportfilmben elhangzott utolsó üzenetének „általánosan” emberi büntudata ez, nem csupán az emberiségért magukat depressziósan felelősnek érzők büntudata, amely átdereng a szövegen: „ha lesz még emberi arcuk, csókolom őket, üzenem nekik, hogy csak ennyit tudtam tenni értük”.

A kelet-európai ötven-hatvanévesek speciális büntudata tért vissza, akikre úgy merednek utódaik, mint elfuserálókra, mint olyan rendszerek működtetőire, amelyek megakadályozták a Kánaán létrejöttét. A ma felnövők és frissen felnőttek történelemtudása túlnyomórészt vicces diákszájtörténetek vaskos gyűjteményébe kívánczik, családi legendárból, összekutyult tényekből, adatokból, húsz-egynéhány év aktuálpolitikájából gereblyéződött össze, neheztelésük mégis gúzsba köt. A mai hetven-nyolcvan-kilencven évesek látták besározni, lerombolni, amit 1945 után felépítettek. A mai ötvenesek-hatvanasok képviselőinek sokaságán léptek át rendszerváltáskor a következő nemzedékek. Rajtuk, akik önképviselést soha nem tanulva nem tudták kellő módon képviselni magukat, közvetett vagy közvetlen kudarc-

iktól legyengülten. Így öregedtek meg, idő előtt (de ki ismeri saját idejét?).

„Aki csak azt tudja, ami az ő idejében és életében volt, mindenkor gyermek az. Mert amiképpen Jób-nál írva vagyon: csak tegnapiak vagyunk. Szükséges ezért a mi atyáinknak és eleinknek és az előttünk elmúlt embereknek dolgait és cselekedeteit értenünk, hogy örök ember-korbelt eszünk lehessen, és mind magunknak s mind egyebeknek cselekedeteit megítélhessük” – intett finoman és hatástalanul Nyedi György a 16. században.

Megnyugvásra váránk. Felmentésre váránk. Helyettük a szemünk előtt villognak ilyesfajta állítások, hogy nem érünk meg sosem, csak helyenként megkeményedünk, helyenként megrohadunk. Elhető világ az, ahol ellentmondások millióival muszáj szembesülnünk folyamatosan?

Gyerekkorom hatvanéves nagymamája rámutatott egy templomra a városban, ahol élt, és azt mondta, hogy ide fog járni majd, ha ráér, ha nem lesz ennyi dolga. A nem sokkal ezután bekövetkező hirtelen halála nem engedte, hogy befejezze a dolgát. Álmódásával ahhoz a többséghez csatlakozott, akik abban hisznek, hogy egyszer csak sikerül megteremtteni a megfelelő körülményeket, egyszer majd, valamikor, saját vágyaik után eredhetnek végre, az elvárásoknak megfelelés abszurd szappanoperája után, amely az életük volt.

Istenhez, istenekhez, félistenekhez, isteni származékokhoz szeretnének közeledni megöregülve sokan. Mellőlük eltűnt embereket pótolandó, társakat, gyerekeket, kedvenc állatokat akár, akikkel szimbiózisban élésük után megbillen az egyensúlyuk, és rározkadni vágy-

nak valakire. Konzervatív egyház vallásában hívó öregasszonyokkal találkoztam, akik imádkoztak, szertartásokra jártak, de öklüket rázták Nemezis istennőre, hogy nem tart mértéket mégsem, nem figyel kellően az érdekekre mégsem.

Példa akad elég hirtelen eltávolításokra is. Mark Twain élete utolsó éveiben, leányait, feleségét elveszítve, átkozta istent, minden zsarnok közül a legrosszabbnak találta, mert nemcsak megsemmisíti teremtményeit, hanem azt is megköveteli, hogy szeressék őt azok, akiket megsemmisít. Az élet méltatlannak vélt vége markáns elfordulásokat, odafordulásokat válthat ki. „És a végén földdel tömőd be a szánkat, Uramisten, hát ez a válasz?” – kérdezte gyötrődve Heine.

Bert Hellinger pszichoterapeuta nevéhez fűződő érdekes módszer a családállítás rendszere. Családi titkok kerülnek felszínre a rendszer működtetése közben, eltitkolt, elfelejtett, feledésre ítélt, kitagadott családtagok foglalják el helyüket, és mialatt minden családtag elfoglalhatja saját helyét a felépülő hierarchiában, látványosan egyértelművé válik, hogy gyerekek, unokák milyen terheket vállaltak át tudattalanul elődeiktől, sokszor meg nem fejtett neheztelem, harag kíséretében, amelyekre végre fény derülhet. Működhetne-e ez a rendszer a ma együtt élő nemzedékek között is? A reklámokban vanília-puding kóstolása előtt körbekémlelő nagymama, a karosszékben régi ízek után sóvárgó, megtúrt nagy-papa, a műfogsorragasztókat és inkontinenciás betéteket hirdető öregek, a lesajnálás, lekezelés aurájával körbevettek mikor kerülnek a helyükre? Hol a helyük?

Szabó Magda Pilátus című köny-

vében írja az alábbiakat: „azt hiszi a szerencsétlen, az öregek múltja ellenség, nem veszi észre, hogy magyarázat és mérték, és a jelen megértése”.

A megértésre való igyekezet nélkül nincs megértés, de hogyan várhatnánk el igyekezetet bárkitől, akit mi neveltünk érdektelenné? Nemzedékek nevelődnek fel úgy, hogy jogaik minimuma túlszárnyalja kötelességeik maximumát. Nemzedékek halnak ki úgy, hogy szegényt, büntudatot, mellőzöttséget éreznek utolsó éveikben, és nem hiszik el, hogy ők szerepelnek évtizedekkel korábbi fényképeiken. Egyre ritkábban fényképezik őket, nem szembesülhetnek magukkal. Kassák Lajos Egy fényképem alá című versében ír erről a szembesülésről:

*Nem szeretek
tükörbe nézni
nem kívánom látni
mi épül
mi omladozik rajtam.*

*Fényképész barátom
rávett
álljak a gép elé.*

*Ez vagyok hát
amit a kép mutat
állapítom meg csodálkozón.*

*Egy ember
kegyetlenül megformált ember
furcsa kalappal
a fején.*

*80 éves.
Megtörtlen.
Igazi csavargóhoz
vadnyugati farmerhez
vagy a kiközösített
hívókhöz hasonló.
Valahol a világ végére került.*

*Mintha egyedül élne a földön
mintha nem is a földön élne.*

*Mély szemei
összezárt szája
mögé bújt.
Ez lennék én?
Istenemre mondom
ez vagyok.*

Öregnek lenni felmérhetetlenül fárasztó, lépést tartani igyekvő, készenléti állapot. Pesszimista, depressziós, beteg, fájdalmakkal küzdő, másoknak terhet jelentő öregnek lenni szegyéntelien iszonyatos. Hálátlannak lenni az étellel szemben maga a halál, a halál meg semmit nem old meg. Bertolt Brecht írja:

*Midőn a kórház fehér betegszobájában
Felébredtem úgy hajnal felé,
S meghallottam a feketerigót,
Többé-kevésbé tudtam, mi jön.
Már jó ideje nem féltem a haláltól.
Hisz nekem semmi nem hiányozhat,
Feltéve, hogy magam hiányzom.
Most végre sikerült örülnöm minden
Utánam felhangzó rigófütynek is.*

Szólásmondások szorongató kalodájában kucorgunk, a lényegük, hogy az öregembereknek nincs jövőjük, csak múltjuk. Nem kiszabadulni innen, táncolni, énekelni, verselni képtelen, mások jövőről szőtt álmainak nem örvendező öregnek lenni maga a halál. Meghalni, nem siettette és nem is hátráltatva a véget, Karácsony János dalát dúdolva: „S ha eljönnek értem az ördögök, mondd azt, hogy elnyelt az ég, s ha eljönnek értem az angyalok, te csak ringass, ringass, ringass, ringass még...” És jöhetnek John Lennon-, Leonard Cohen-dalok, Mercedes Sosa dalai, Darko Rundeké, sok-sok dal hallgatása még, amíg marad idő.